

Minns du?

**F
I
S
K
E
T**

SÖRMLAND^s
MUSEUM

2007

Box 314
611 26 Nyköping
Tel 0155 24 57 00
Fax 0155 28 55 42

Bokning 0155-24 57 02
E-post info.museet@dll.se

www.sorlandsmuseum.se

minns du?

Innehåll

modell av en eka
bindtjuga/nättjuga
fiskeväska av näver
fiskvåg
hållare med laxkrokar
korg
kräftbur
lykta
nätflöte av två ihopbundna korkbitar
nätgarn
splitsnål
tjärsnöre
vakare med två stora korkbitar

2 st nät
2 st pimpelspön
3 st lösa glaskulor
3 st vakare med inflätad glaskula
4 st dragvindor
4 st nätflöten av kork
5 st nätstickor
22 st foton

CD:

- Skärgårdstämning
- Skärgårdsjud

minns du?

Böcker:

- Lär dig segla. Bernt Aarre. Richeters förlag, Malmö 1993
- Fiskedon. Om fiske och redskap förr i tiden. Göran Dyhlén och Kerstin Kåll. Bokförlaget DN. Stockholm 2004
- Båtliv. Bilder från 1910-tal till 1960-tal. Stefan Iwanowski och Anders Vaernéus. Wahlström & Widstrand. Stockholm 2005
- Petterssonbåten. Om C G Pettersson och hans båtar. Stefan Iwanowski och Anders Vaernéus. Wahlström & Widstrand. Stockholm 2003
- Träbåtsrenovering. Att underhålla och bevara ett kulturarv. Thomas Larsson. Nautiska förlaget. Stockholm 2002
- Fiskar. Per Pethon & Ulf Svedberg. Prisma. Stockholm 2004
- Knop, stek & splits. Göran Romare och Sven-Erik Andersson. ICA förlaget. Västerås 2002

minns du?

Fiske

Nät, krokar, burar... Det finns många sätt att fånga en fisk på. Och människan har i alla tider varit uppfinningsrik.

Hur många har inte någon gång i sitt liv suttit med ett metspö i handen och tittat på ett rödvitt flöte. Man kan inte göra mycket mer än att vänta och hoppas på att flötet plötsligt försvinner ner under vattenytan - tecknet på att en fisk har nappat.

Stunden bakom metspöet har ofta börjat med några spadtag i komposten och några feta daggmaskar i en burk. Det är så enkelt att vem som helst kan meta. Till och med den som lite elakt sägs vara "bakom flötet".

Det finns stora krokar och små krokar beroende på vilken sorts fisk man har tänkt sig att fånga. Genom att använda ett bete, t.ex maskar eller småfiskar, kan man lura fisken. Istället för bete kan kroken sitta på ett drag. De är blanka och färgglada och ser ut som småfisk.

Metspöet har en begränsad räckvidd. För att nå ut längre och för att få rörelse i vattnet så kan man slänga ut kroken med hjälp av ett kastspö. Efter varje kast vevar man in reven på en liten rulle.

Men en krok kan inte ge mer än en fisk i taget. Vill man öka chanserna kan man lägga ut en långrev. Den består av många krokar på en lång lina som läggs ut i vattnet och markeras med ett par flöten. Det gäller att ha ordning på krokarna. En trasslig långrev betyder många timmars arbete.

Den som vill ha många fiskar på en gång kan prova att lägga ut ett nät. Det finns nät för olika sorters fiskar, från små strömmingar till stora laxar. Det är storleken på maskorna (hålerna) som avgör vilken fisk som fastnar. Strömmingsnäten brukar kallas skötar och de är betydligt större än vanliga nät.

Utmed kusten har strömmingsfisket varit betydande fram till och med 1870-talet då den konkurrerades ut av fet, salt sill från Västkusten. Men strömmingsfisket tog fart igen under andra världskriget och i mitten av 1900-talet. För femtio år sen var strömming vardagsmat, något man till och med kunde få gratis för att ge till katten. Idag kan nystekt strömming serveras på restaurang.

En motor i en fiskebåt. Det blev verklighet i början av 1900-talet. Tidigare var det åror och segel som gällde. Tack vara motorn kunde fisken levereras färsk. Tidigare hade man saltat den och lagt den i tunnor, speciellt strömmingen. Större fiskar kunde man ha i vatten med hjälp av en inbyggd sump i båten. En sump kan liknas vid en låda med hål så stora att vattnet kan strömma ut och in men tillräckligt små för att inte släppa ut fiskarna.

Idag finns inte många yrkesfiskare i Sörmland. Däremot är det många som fiskar för sitt nöjes skull. Och för lyckan att få lägga en egenhändigt fångad fisk i stekpannan.

minns du?

Minne

Äspeskär bebyggdes av far i början av seklet. Skäret var helt igenväxt, men röjdes upp. Först uppfördes ett bostadshus om ett rum och kök, därefter fortsatte man med ladugård, svinhus, höns hus och sjöbodnar.

Familjen bestod så småningom av 9 personer. Tidvis fanns där också fiskardräng samt piga. Fordringarna på komforten kunde på grund härav inte bli så stora.

Barnen fick tidigt lära sig att ro och alltså själva sköta om rodden till skolan, d.v.s. först rodd till G:a Oxelösund och därefter fortsätta gå till skolan i samhället. På vintern var det mycket besvärligt att ta sig över två ångbåtsrännor. Ibland skedde detta med båt och ibland fick man ta sig fram med plankor över isflaken. En sådan skolgång skulle ingen nutidsungdom kunna tänka sig, men vi fick på detta sätt grundlig kännedom om hur en båt skall skötas och dessutom en grundlig iskännedom redan i mycket tidiga år.

Att hjälpa till med olika arbetsuppgifter var också barnens skyldighet. Innan vi gick till skolan måste vi hjälpa far med att ta upp näten, och när vi kom hem skulle näten åter läggas ut. Jobbigast var nog sommaren. Då var det notdragning på nätterna då fisken (id och braxen) gick till i notvarpen, vilket ibland kunde ta hela natten.

Efter skoltiden låg det på mig och mina yngre bröder att själva sköta mycket av fisket. Vi fick dessutom tidigt lära oss att hantera bössan, eftersom detta ju också var en försörjningsgren när det gällde att skjuta sjöfågel och säl. På den tiden fick man 10 kr i skottpengar för varje säl, vilket var stora pengar då. Farfar var gammal säljägare, han lärde oss pojkar att locka säl.

Far köpte så småningom en skuta. Vi kunde nu övergå till att frakta olika varor såsom ved, kalk, potatis, olja m.m. mot betalning.

Erik

född 1911

minns du?

Minne

Det var ju fiske.. ifrån det att jag slutade skolan. Vi köpte första motorbåten då, pappa och jag.

Sedan har det ju varit fiske fram till 1990. Då var jag så dålig så jag började på SSAB och lastade båtar. Det hade ju lite med vatten att göra i alla fall.

Vi har ju alltid fått stuckit i mellan med en del jobb på sommaren och så. För det räckte ju inte till. Vi jobbade mycket i hamnarna som i Oxelösund och Nyköping. Semestertid så gick det ju åt lite gubbar.

När jag började så var det ju skötfiske, garn då alltså. Så på vintern när det vart is så var det ju notdragning. När en skulle ta upp skötar så gav en sig alltid iväg någon timme innan det blev ljusst. Så det följde ju liksom årstiden det där. Så på våren kunde det ju vara mellan ett och två som en gav sig ut för då kanske en skulle stå på bryggan vid halv sex för att leverera fisk.

Sedan beror de ju på om en fick något, hur lång tid det tog. Det kunde ju ta till kvällen för sedan skulle en iväg och sätta i skötarna igen. Det är väldigt svårt att säga hur långa dagarna var. Det hade ju att göra med vad det vart för någonting och hur långt en skulle fara. Det var ju innan det fanns några maskiner. En fick ju plocka av strömmingen för hand. På senare år kom ju en maskin som rystar av fisken från skötarna.

Det var väl inte ofta det var några tanter med på sjön, inte. Min faster Margit var med på krokfiske ute på sjön. På äldre dagar. Det är väl den som har jobbat mest med det, som jag känner till.

Det var en granne härborta... Jag var inte med, men jag vet de som pratade om det där.. De hade små öppna båtar som inte kunde ligga i, då hade man fiskarstugor där man kunde bo. När man hade satt sina skötar så klev man iland och så tog man sin matsäck och låg man där i hytta. Den där jag pratar om hade köpt sig en sovsäck och det var ju nytt. Han pratade om hur bra det var och så sade han att det var så jäkla varmt att han var tvungen att gå upp och ta av sig stövlarna... så har de sagt, men om det är sant, det vet jag inte.

Torsten

född 1937

minns du?

Minne

De rodde ju hit till fiskbron. Säkert rodde de också med skötökan och seglade. De utnyttjade vinden när den fanns. Det tog nog en fem-sex timmar att ro från Krampö till Nyköping. Var det inte så mycket så rodde de nog med en liten öka.

Jag är inte säker på att min mamma brukade vara med, men min moster var med. Och då var det väl morfar och en av hans döttrar eller en av fiskardrängarna och någon dotter som fick ro in och leverera eller sälja fisk vid fiskbron. Det finns inget antecknat om hur ofta de rodde in med fisk. Det berodde på årstider också...och hur länge fisken klarade sig i sumpen. Man sum-pade fisken...då kunde fisken gå en vecka, om det inte var sommarhetta. När det var svalare i vattnet gick det bra. På senare tid så var det en gång i veckan som man levererade fisken till fiskarföreningen som fanns i Nyköping. Det var väl enda sättet att få avsalu för fisken, det var väl att transportera den in till Nyköping. Säkert var det väl en och anna fiskhandlare som kom ner och hade beställt en låda aborre eller gädda eller flundra eller någonting sådant, kanske strömming. Det var väl fisksortimentet som fanns på den tiden.

Man började på eftermiddagen och satte ut skötarna... man kanske gick ut vid tretiden eller något sådant. Det var alltid någonting att göra på kvällen, någon resa i land eller hämta grejer eller någonting. Men sedan gick man upp tidigt på morgonen. Man kunde få gå upp klockan tre på morgonen eller någonting för att ta upp de här skötarna och plocka av strömmingen från skötarna. Sedan skulle det levereras vid Studsvik beroende på årstiden men det började med sju-åtta i början på maj, sedan när det vart lite varmare så vart det sju då och sedan vart det kanske till och med sex. Det var ju med anledning av värmen. Det var inte så vanligt att man isade fisken på den här tiden. Då hade man gått upp tidigt på morgonen och hämtat skötarna, så skulle man då plocka av strömmingen, väga upp strömmingen och sedan skulle man hem. Och då var det inte nylon garn i skötarna utan det var bomullsgarn som då var i behov av att torka. Så fick det hänga uppe på dagen för att torka, för att sedan plockas ner vid två-tre tiden på eftermiddagen och läggas i båten. Då på våren när man gick upp tidigt, när man hade hängt upp skötarna så gick man ju och lade sig och sov ett par timmar.

Förr så rodde man fiskebåtarna och fiskade med krok och nät. Man fiskade med bomullsgarn och hade tyngder på näten t.ex. stenar eller stålringar. Det var komplicerat att sätta dessa nät. De trasslade lätt ihop sig. Idag har men en slät fin blyskena i kanten. Förr fick man alltid ro. Idag har man motor på båtarna.

Sven-Olof

född 1932

minns du?

Minne

Vi har fraktat kor i storökan. Vi lade till vid en grund strand med sidan till och stälpte den lite grann och så fick korna kliva i. Sedan fraktade vi dem mellan holmarna. Och så slog vi ju lots-slätten på Sävsundet en del år. Vi fick slå med lie förstås och så fraktade vi hem höet i ökan. Den läckte rätt så duktigt. Så varje gång den skulle användas så skulle den länsas. Det var min uppgift när jag var liten. Så jag har pumpat sjön igenom flera varv i den där.

De skärgårdsboende höll inte på med något vinterfiske direkt utan det var mer de som bodde i fiskeby-koncentrationer som Oxelösund och Hummelvik. Det var väl den typen av fiskare som inte hade något jordbruk som höll på med det här året-runt fisket på ett annat vis.

Skärgårdsbönderna hade binäringsfiske så det var ju egentligen vårfisket som de hade tid att hålla på med och ändå sköta den andra biten av jordbruket.

Ute och drog skötar på morgonen och ruska av strömming och vägde upp den och sedan skulle den levereras varannan morgon vid Studsvik. Klockan halv sex eller sex skulle den vara färdig för att levereras. Och sedan när man kom hem så åt man lite frukost och sedan skulle man mjölka. Det första man gjorde när man kom hem... Vi hade ju bomullsskötar då och de skulle ju hängas upp och torka. Och sedan fram på tre på eftermiddagen skulle ju de plockas ner och nitas ihop och lastas i båten och sedan skulle de ut och sättas igen.

Det var ingen stress och jäkt förr. Man tittade inte på klockan men man jobbade ju hela tiden.

Rustan

född 1944

Minne

Det fanns alltid en förskräcklig massa roddbåtar som låg där nere. En var farbror Ottos och den fick vi aldrig röra. Men det fanns ju andra som gjordes iordning och tjärades. Så frågade man bara så fick man ju ut och kajka med någon.

De behövde ha sand för murbruk, när de murade upp en bastu nere i sjön på Krampö. Då drog vi storökan efter fiskebåten och så hade vi en liten eka efter. Vid Byggninge som ligger norr om Studsvik där vi hämtade sanden var det väldigt långgrundt. Det var den lilla ekan som gick mellan stranden och storökan - så fyllde vi den. Sedan när vi åkte hem så satt jag och min syster tronandes högst upp.

Min mamma sade att hennes morfar hade haft ökan när han åkte upp till Västerås och sålde fisk och ved. Han packade den full och sedan seglade han upp och in i Mälaren.

När vi skulle till mormors bror på Ringsö på kaffe... mormor var så fin. Hon hade strukit finklänningar åt oss alla. Sedan hade hon hatt med flor och nätvantar och så handväska. Och sedan rodde hon till Hummelvik... oförglömligt!

Jag var med min morfar när han skulle ta upp ryssjor och han brukade skrika "hamna", åt mig när han fick tag på ryssjan. Jag visste inte vad det betydde. De åkte med snurrmotor ut och sedan lade man i årorna. Hamna betydde att man skulle röra årorna så att båten skulle ligga still. Var man en Söderlundare skulle man kunna sånt. (Söderlund hennes mormors flicknamn.)

Min mormor hade tio syskon. De äldsta flickorna fick hjälpa sin far med fisket. Ibland övernatade de i båten. Då lade de seglet över båten. Sedan drog de upp näten på morgonen. Sedan saltade de in fisk och åkte och sålde den vid fiskbron i Nyköping.

Min mormor gick i skola i Haga. De fick först ro till Studsvik och sedan gå, när de skulle till skolan. Det tog bortåt en timme. Barnen åkte alltid gemensamt till skolan. Sedan fick barnen hjälpa till med att ro ut skötar på kvällen. Långrev lades också ut på kvällen.

Det gick inte att göra större skillnad mellan mäns och kvinnors arbete. Det var mer folk av högre stånd där man gjorde skillnad mellan könen. Min mormors första anställning var som fiskardräng.

Det var fantastiskt att vara på Krampö på somrarna. Jag fick hämta ål och rensa den ibland för det åt de ofta till frukost. Varje fredag åkte man till Studsvik och köpte varor av handlare som kom dit då. Innan vi fick kylskåp så använde man stora isblock som täcktes med sågspån för att hålla kylan och där lade man ner maten för att den skulle hålla sig.

Gunilla

född 1942